

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
геології, географії, рекреації і
туризму
(вказати назву структурного підрозділу)
Віліна ПЕРЕСАДЬКО
(вказати П.І.Б керівника)
“ ” 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Красзнавство і регіональний туризм

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський)
галузь знань _____ 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва)
спеціальність _____ 014.07 Середня освіта (Географія)
(шифр і назва)
освітня програма _____ «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота»
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ геології, географії, рекреації і туризму

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«28» серпня 2023 року, протокол № 11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Наталя СВІР старший викладач кафедри фізичної географії та картографії

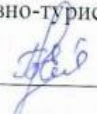
Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії
Протокол від «28» серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії

_____
(підпис) (Юлія ПРАСУЛ)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми:

Гарант ОПП «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота

_____
(підпис) (Катерина БОРИСЕНКО)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від «28» серпня 2023 року № 7

Заступник голови науково-методичної комісії
факультету геології, географії, рекреації і туризму

_____
(підпис) (Юлія ПРАСУЛ)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Краєзнавство і регіональний туризм» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота», підготовки бакалавра спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є:

вивчення дисципліни полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти сучасного наукового світогляду та системи спеціальних знань у краєзнавстві і регіональному туризмі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

сформувати у здобувачів вищої освіти знання про теоретичні засади та історичні умови розвитку краєзнавства в Україні; формуванні уявлень про специфіку розвитку туризму в різних туристичних регіонах України, їх ресурсний потенціал, туристичну спеціалізацію та тенденції туристичної діяльності; набутті навичок складання комплексних туристичних характеристик регіонів та дестинацій, розробки туристичних маршрутів, відповідно до туристичного попиту; дослідженні причинно-наслідкових зв'язків зародження та розвитку форм і видів туризму на Харківщині; аналіз функціональної, галузевої та територіальної структури туризму в Україні.

1.3. Для освітньої програми: «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота» кількість кредитів – 3;

1.4. Загальна кількість годин – 90 годин для освітньої програми: «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота»;

1.5. Характеристика навчальної дисципліни Краєзнавство і регіональний туризм	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	
Семестр	
VIII-й	
Лекції	
20 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
30 год.	
Лабораторні заняття	
-	
Самостійна робота	
40 год.	
у тому числі індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

Сформовані компетентності:

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 2);

- здатність спілкуватися державною як усно, так і письмово (ЗК 3);
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій (ЗК 5);
- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні (ЗК 6);
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 7);
- навички міжособистісної взаємодії (ЗК 8);
- здатність працювати автономно в команді (ЗК 9);
- навички здійснення безпечної діяльності (ЗК 10);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя (ЗК 12)

фахових програмних компетентностей:

- знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал територій;
- здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління;
- розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів;
- розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного);
- здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту;

Згідно до вимог освітньо-професійних програм студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- опанування основної термінології з географічного краєзнавства і туризму;
- здатність організовувати туристично-краєзнавчу роботу різних форм та краєзнавчо-дослідницьку роботу, що направлене на формування загального уявлення про особливості розвитку краєзнавчо-дослідницької роботи певної території.
- обробка й первинний аналіз даних про краєзнавчо-туристичні ресурси – передбачає проведення краєзнавчих спостережень та туристично-краєзнавчої роботи інших форм, розробку програм краєзнавчих досліджень території.

Через систему знань та умінь:

Знати:

- організації та змісту туристично-краєзнавчої роботи;
- регіональні особливості краєзнавчо-туристичних ресурсів України;
- керівні документи з питань краєзнавчо-дослідницької роботи з учнівською молоддю;
- особливості планування та структури керування краєзнавчою роботою;
- принципи організації та роботи факультативних занять з краєзнавства, гуртків, шкільного музею.

Вміти:

- планувати і розробляти програми краєзнавчих досліджень території;
- здійснювати облік краєзнавчо-дослідницької роботи;
- організовувати заняття з географічного краєзнавства та туризму;
- оформлювати необхідну документацію;
- проводити краєзнавчо-дослідницьку роботу відповідно до місцевих умов.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. КРАЄЗНАВСТВО

Тема 1. Суть, значення, завдання краєзнавства і регіонального туризму.

Краєзнавство: сутність, значення, функції, напрямки. Історія становлення і розвитку краєзнавства в Україні. Поняття «туризм». Класифікація туризму, принципи класифікації. Краєзнавство і регіональний туризм та міжпредметні зв'язки географії.

Шкільне, суспільне та державне краєзнавство. Туризм у шкільній освіті і вихованні. Краєзнавчий підхід у викладанні географії. Зв'язок краєзнавчо-туристичної роботи з навчанням та вихованням. Методи краєзнавчих досліджень. Використання краєзнавчих матеріалів на уроках географії. Краєзнавче вивчення своєї місцевості. Програма краєзнавчих досліджень території.

Тема 2. Картографія як основний методологічний засіб краєзнавства і туризму.

Зародження і розвиток спеціальної туристичної картографії. Сучасний стан туристичної картографії в Україні. Туристична карта: мета створення, вимоги, що ставляться до туристичної карти. Класифікація туристичних карт. Зміст легенди туристичної карти. Спеціальні умовні позначення та їх використання на туристичній карті. Знакування туристичних маршрутів на місцевості

Тема 3. Природні краєзнавчо-туристичні ресурси України.

Роль туристських ресурсів у туристській роботі та їх класифікація. Основні принципи туристського ресурсознавства. Туристські ресурси рекреаційного комплексу Карпат.

Тема 4. Фортеці, замки і монастирі як краєзнавчо-туристичні об'єкти.

Стан краєзнавчої вивченості замків і фортець України. Класифікація оборонних споруд. Законодавство України про охорону культурної спадщини. Характеристика видатних пам'яток фортифікаційного зодчества України.

Тема 5. Музеї як об'єкти краєзнавчо-туристичної діяльності.

Музеї - державні та громадські установи, що займаються краєзнавчо-освітньою діяльністю. Роль музеїв у розвитку суспільства. Класифікація музеїв України.

Тема 6. Курортні ресурси України.

Зумовленість здоров'я громадян України географічним, кліматичним і біологічним середовищем. Сучасний стан навколишнього природного середовища України. Коротка характеристика еколого-рекреаційних умов Полісся, Придніпров'я, Поділля, Східної України, Прикарпаття, Карпат і Закарпаття, Причорномор'я, Чорного і Азовського морів. Основні курорти України. Медико-кліматична характеристика основних природних зон. Рекреаційна сутність санаторно-курортної справи на Україні.

Тема 7. Організація використання печер для цілей туризму.

Печери як об'єкт краєзнавства. Історія вивчення печер України. Печери України як пам'ятки природи. Використання карстових печер для спелеотуризму, спелеотерапії та інших цілей.

Розділ 2. РЕГІОНАЛЬНИЙ ТУРИЗМ

Тема 1. Напрями вивчення природи та суспільно-історичних особливостей краю.

Напрями вивчення природи свого краю. Вивчення складових частин туристичної характеристики. Географічне положення. Природні умови і ресурси. Рельєф, геологія й корисні копалини. Клімат і внутрішні води. Ґрунти, рослинність і тваринний світ. Ландшафти. Еколого-географічні проблеми.

Тема 2. Природні туристичні та курортні ресурси краю

Природні туристичні ресурси Східного соціально-економічного району України. Фізико-географічна характеристика. Клімат, поверхневі та підземні води. Рослинність та тваринний світ. Природно-територіальні комплекси.

Тема 3. Історико-культурні ресурси краю

Суспільно-історичні краєзнавчо-туристичні ресурси Східного соціально-економічного району України. Історико-географічні особливості формування території, мистецтва і культури. Особливості формування розселення населення та його національного складу. Географо-краєзнавчі особливості та основні етапи розвитку господарства.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	сп		л	п	лаб	інд	сп	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ 1. Краєзнавство													
Тема 1. Історія становлення і розвитку краєзнавства в Україні.	4,5	2	-			2,5							
Тема 2. Картографія як основний методологічний засіб краєзнавства і туризму	4,5	2	-			2,5							
Тема 3. Природні краєзнавчо-туристичні ресурси України	11	2	4			5							
Тема 4. Фортеці, замки і монастирі як краєзнавчо-туристичні об'єкти.	11	2	4			5							
Тема 5. Музеї як об'єкти краєзнавчо-туристичної діяльності.	11	2	4			5							
Тема 6. Курортні ресурси України.	11	2	4			5							
Тема 7. Організація використання печер для цілей туризму.	11	2	4			5							
Разом за розділом 1	64	14	20			30							
Розділ 2. Регіональний туризм													
Тема 1. Напрями вивчення природи та суспільно-історичних особливостей краю.	6,5	2	2			2,5							
Тема 2. Природні туристичні та курортні ресурси краю	8,5	2	4			2,5							

Тема3. Історико-культурні ресурси краю	11	2	4		5						
Разом за розділом 2	26	6	10		10						
Усього годин	90	20	30		40						

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Організація краєзнавчої стежки	4	
2.	Підготовка і проведення екскурсій у музей	4	
3.	Організація туристично-краєзнавчого походу (вихідного) дня	4	
4.	Розробка екскурсії по вивченню природних комплексів	4	
5.	Оцінка туру (розробленого туристичним агентством) і розробка пропозиції щодо його поліпшення.	4	
6.	Сформувати інформаційний пакет для роботи туристичного агента.	2	
7.	Оцінка туристичних ресурсів області (за вибором студента)	4	
8.	Характеристика матеріальної культури України (область за вибором студента)	4	
	Разом	30	

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денне	заочне
	<i>Студенти мають самостійно поглибити матеріал за темами:</i>		
1	Краєзнавство України: об'єкт, предмет, основні завдання та теоретико-методологічні засади.	4	
2	Управління туристсько-краєзнавчою роботою у загальноосвітніх навчальних закладах. План краєзнавчо-дослідницької роботи, як частина загальношкільного плану навчально-виховної роботи.	4	
3	Туризм у шкільній освіті і вихованні.	4	
4	Використання краєзнавчого матеріалу в курсах шкільної географії.	4	
5	Структура керування краєзнавчо-туристичною роботою школи. Керівні документи з питань краєзнавчо-дослідної роботи з учнівською молоддю.	4	
6	Картографія як основний методологічний засіб туристичного краєзнавства.	4	
	Положення про музей, шкільний краєзнавчий музей. Створення тематико-експозиційного плану шкільного музею. Зв'язок з державними музеями.	4	
7	Природні краєзнавчо-туристичні ресурси України.	4	

8	Техніка проведення краєзнавчих спостережень: складання описів, збір зразків, фотографування, замальовки, складання схем ділянок маршруту, нанесення відсутніх подробиць і виправлень на карту.	4	
9	Методи дослідження і дослідницька робота під час екскурсій та походів.	4	
10	Основні напрямки експедиції. Експедиційні завдання державних, суспільних і наукових організацій.	4	
	Разом	40	

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено робочими навчальними планами.

7. Методи навчання

Передбачені лекції та практичні(семінарські) заняття. Лекції та практичні заняття за умови продовження воєнного стану в Україні відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України № 2102-IX від 24.02.2022 р., Указу Президента України від 12 серпня 2022 року № 573/2022 "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України № 2500-IX від 15.08.2022 р., можуть проводитися дистанційно у форматі відеоконференції (платформи Zoom), здобувачам освіти надаються питання для самоперевірки та самоконтролю. Консультації індивідуальні та групові можуть відбуватися дистанційно (з використанням moodle.karazin.ua, месенджерів Viber, Telegram, електронної пошти тощо).

8. Методи контролю

Передбачені методи контролю: теоретичний захист практичних робіт, поточні проміжні (в т.ч. і тестові) контролю теоретичного матеріалу (як за окремими темами, так і кожної лекції), участь в дискусіях під час лекційних та практичних занять, перевірка ведення конспекту окремих тем.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Контроль на робота, передбачене на навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Залік	Сума
Розділ 1					Розділ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T1	T2	T3					
-	-	5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100	

Критерії оцінювання навчальних досягнень.

При оцінюванні практичних робіт враховуються:

- повнота виконання завдань;
- правильність та якість виконання завдань;
- наявність висновків;
- акуратність в оформленні тощо.

Максимальна кількість балів за практичну роботу – 5 бали (8 практичних робіт всього 40 балів).

5 балів ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав завдання практичної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу з теми практичного заняття. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував високий рівень оволодіння уміньми аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. До кожного завдання наявні висновки та узагальнення. Студент

застосував творчий підхід до виконання завдань. У практичній роботі відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

4 бали ставиться, коли студент виконав завдання для практичної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь на питання викладача при захисті роботи майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Наявні висновки до кожного завдання, але у деяких висновках недостатня доказова база. У практичній роботі присутні окремі стилістичні помилки.

3-2 бали ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав завдання практичної роботи, але 1/2 з них виконана не досить якісно. Відповідь на теоретичні питання під час захисту практичної роботи неповна, фрагментарна. Студент продемонстрував недостатній рівень оволодіння вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо. У роботі наявні фактичні та/або стилістичні помилки.

1-0,5 бали ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань практичної роботи. Демонструє вкрай поверхові знання з тем теоретичного блоку під час захисту роботи. Студент недостатньо оволодів вміннями аналізу, порівняння тощо. Відсутні висновки до окремих завдань або більшість висновків помилкові. У роботі наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

0 балів ставиться, коли студент роботу не виконав.

Підсумковий (заліковий) контроль: робота складається з питань тестової та відкритої форми.

Перший блок тестової форми на знання поняттєво-теоретичного апарату (7 питань по 0,5 балів кожне).

Другий блок тестової форми множинного вибору на знання нормативної бази (5 питань по 1,5 балів кожне).

Третій і четвертий блоки – тестової форми на відповідність, присвячені класифікаціям географічного туризму, історії становлення географічного краєзнавства України та методам дослідження (питання оцінюються від 3,5 до 2 балів, максимальна кількість балів за блоки – 10,5 балів).

П'ятий блок відкритої форми, необхідно вставити пропущені слова (3 питання по 1 балу кожне).

Шостий блок містить три питання, які потребують стислої розгорнутої відповіді (оцінюються по 5 балів кожне).

Загальними критеріями оцінювання відкритих питань залікової роботи є такі:

Максимальні бали за відповідь	5
Критерії оцінювання	Можливі набрані бали
Відповідь відсутня	0
Спроба відповісти на питання, але наводяться загальні речення про важливість, актуальність тощо, студент демонструє дифузно-розсіяне уявлення та початкові, поверхневі знання, розрізняє об'єкт вивчення, може дати тлумачення того чи іншого явища, фрагментарно, у тезовій формі відтворює незначну частину матеріалу, елементарний виклад думки.	1
Студент розкриває основні поняття, пробує назвати основні властивості, відтворює логічно і послідовно основний матеріал з помилками та неточностями.	2

Достатньо повне викладення матеріалу, відповідь відображає уміння аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, робити висновки, студент наводить окремі власні приклади	3
Студент демонструє вільне володіння матеріалом, відповіді повні, логічні, структуровані, обґрунтовані, з власними прикладами, але з певними неточностями несистемного характеру.	4
Демонструє глибокі системні і міцні знання, критичне оцінювання нових фактів, ідей, явищ, неординарний і творчий підхід до вирішення поставленої проблеми.	5

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Корнеєв О. В. Методика шкільного географічного краєзнавства / О. В. Корнеєв. – Харків. : Вид. група «Основа», 2007. – 144 с.
2. Костриця М. Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. / М. Ю. Костриця, В. В. Обозний. – К. : Вища школа, 1995.
3. Костриця М. Ю. Українське географічне краєзнавство: історія, методологія, постаті, практика / М. Ю. Костриця. – Житомир : Косенко, 2006. – 444 с.
4. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм : навч. посібник / М. П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 191 с.
5. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство : навч. посіб. / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський; за заг. ред. проф. Ф. Д. Заставного. – К. : Знання, 2006. – 575 с.
6. Тронько П. Т. Краєзнавство України / П. Т. Тронько. – К. : Інститут історії України НАН України, 2003. – 126 с.

Допоміжна література

1. Жванко Л. М. Краєзнавство: конспект лекцій (для студентів усіх курсів денної і заочної форм навчання напрямів підготовки) / Л. М. Жванко. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 163 с.
2. Жупанський Я. І. Роль і місце географічного краєзнавства у структурі національного краєзнавства / Я. І. Жупанський, В. П. Круль. // Географічне краєзнавство: сучасний стан і перспективи. – Житомир: Льонок, 1992. – С. 4.
3. Костриця М. Ю. Географічне краєзнавство України: теоретико-методологічні засади, історія, практика : автореф. дис. ... доктора геогр. наук : спец. 11.00.13 «Історія географії» / Михайло Юрійович Костриця. – К., 2007. – 25 с.
4. Костриця М. Ю. Українське географічне краєзнавство: актуальні питання теорії і методології / М. Ю. Костриця // Наук. зап. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. - Вінниця, 2005. – Вип. 8. – С. 151–155.
5. Костриця М. Ю. Українське географічне краєзнавство: історія, методологія, перспективи концептуального синтезу. / М. Ю. Костриця. – Житомир: Косенко, 2006. – 444 с.

6. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство в Українській РСР / П. Т. Тронько, В. О. Горбик, О. І. Лугова – К. : Наукова думка, 1989. – 240 с.
7. Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство : навч. посібник для студентів / О. М. Уривалкін – Ніжин, 2002. – 157 с.
8. Шищенко П. Г. Географічне краєзнавство: зміст, понятійно-термінологічний апарат, місце в географічній освіті / П. Г. Шищенко // Історія української географії. – 2001. – № 4. – С. 7.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.google.com.ua>
2. <http://studentam.net.ua/content/view/7801/97/>
3. <http://pulib.if.ua/part/8736/>